

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»

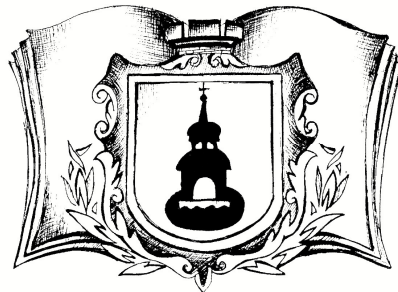
МАТЕРІАЛИ
VIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

17 травня 2018 року

ISSN 2522-4891

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»

Навчально-науковий відділ

МАТЕРІАЛИ
VIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«СУЧАСНА ГУМАНІТАРИСТИКА»

17 травня 2018 року

УДК 0/3'06/8/9'06(082)
С 91

*Рекомендовано до друку засіданням навчально-наукового відділу
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
(Протокол №10 від 10.05.2018 р.)*

Сучасна гуманітаристика : збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 17 травня 2018 р. – Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), 2018. – Вип. 8. – 198 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Василькевич Ярослава – канд. псих. наук, доцент (Україна);
Грекманова Хелена – докт. філософії, професор (Словаччина);
Даценко Людмила – докт. геогр. наук, професор (Україна);
Дзюбенко Олена – канд. біол. наук (Україна);
Дудка Інна – канд. пед. наук (Україна);
Животівська Діана – канд. іст. наук (Україна);
Кінцанс Владімірс – докт. філософії, професор (Латвія);
Козій Наталія – канд. екон. наук (Україна);
Коцур Віталій – канд. політ. наук, доцент (Україна);
Мартинюк Тетяна – докт. мистецтвознавства, професор (Україна);
Мірські Анджей – докт. філософії (Польща);
Носаченко Володимир – канд. пед. наук (відповідальний секретар, Україна);
Рик Сергій – канд. філос. наук, доцент (голова, Україна);
Розсоха Антоніна – канд. пед. наук, професор (заступник голови, Україна);
Скляренко Олеся – канд. філол. наук, доцент (Україна);
Ставицька Анастасія – канд. іст. наук (Україна);
Троян Вацлав – докт. філософії (Чеська республіка).

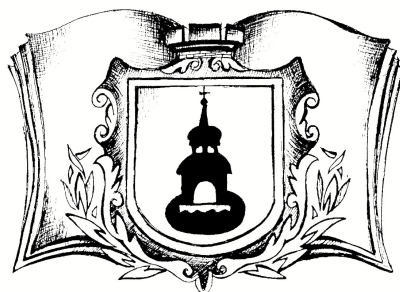
РЕДКОЛЕГІЯ МОЖЕ НЕ ПОДІЛЯТИ ІДЕОЛОГІЧНІ ПЕРЕКОНАННЯ ТА НАУКОВІ ПОГЛЯДИ АВТОРІВ. ЗА ЗМІСТ, АВТОРСЬКУ ПОЗИЦІЮ ТА ДОСТОВІРНІСТЬ НАВЕДЕНИХ У СТАТТЯХ ФАКТІВ, ЦИТУВАНЬ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕСУТЬ АВТОРИ.

ISSN 2522-4891 (online)

© Навчально-науковий відділ
© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

THE MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
SHEI «PEREIASLAV-KHMELNYTSKYI HRYHORII SKOVORODA
STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY»

Educational and Research Department

MATERIALS OF THE
VIII INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL INTERNET-CONFERENCE
«**MODERN HUMANITIES**»

May 17, 2018

Pereiaslav-Khmelnytskyi – 2018

UDK 0/3'06/8/9'06(082)

S 91

*Recommended for publication by the Educational and Research Department of the
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University»
(Proceedings №10 from May 10, 2018)*

Modern Humanities : collection materials of the VIII International scientific-practical internet-conference, May 17, 2018. – Pereiaslav-Khmelnytskyi (Kyiv reg.), 2018. – Vol. 8. – 198 p.

EDITORIAL BOARD:

Vasylkevych Yaroslava – *Ph. D. in Psychology, Associate Professor (Ukraine);*

Grecmanova Helena – *Ph. D. in Pedagogy, Professor of Pedagogy (Slovakia);*

Datsenko Ludmyla – *Doctor of Geography, Professor (Ukraine);*

Dzubenko Olena – *Ph. D. in Biology (Ukraine);*

Dudka Inna – *Ph. D. in Pedagogy (Ukraine);*

Zhyvotivska Diana – *Ph. D. in History (Ukraine);*

Kincans Vladimirs – *Ph. D. in Philosophy, Professor (Latvia);*

Kozii Nataliia – *Ph. D. in Economy (Ukraine);*

Kotsur Vitalii – *Ph. D. in Politology, Associate Professor (Ukraine);*

Martynuk Tetiana – *Doctor of Arts, Professor (Ukraine);*

Mirski Andzhei – *Ph. D. in Psychology (Poland);*

Nosachenko Volodymyr – *Ph. D. in Pedagogy (Executive Secretary, Ukraine);*

Ryk Serhii – *Ph. D. in Philosophy, Associate Professor (Chairman, Ukraine);*

Rozsoha Antonina – *Ph. D. in Pedagogy, Professor (Deputy Chairman, Ukraine);*

Skliarenko Olesia – *Ph. D. in Philology, Associate Professor (Ukraine);*

Stavycka Anastasiia – *Ph. D. in History (Ukraine);*

Trojan Vaclav – *Ph. D. in Pedagogy (Czech Republic).*

THE EDITORIAL BOARD MAY SHAREN'T THE IDEOLOGICAL BELIEFS AND SCIENTIFIC VIEWS OF THE AUTHORS. AUTHORS ARE RESPONSIBLE FOR THE CONTENT, AUTHOR'S POSITION, ACCURACY OF FACTS AND QUOTES SET OUT IN THE ARTICLE.

ISSN 2522-4891 (online)

© Educational and Research Department
© SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University»

УДК 373.3/.5.091.64 (73)

Ольга Ельбрехт,
доктор педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу науково-методичного забезпечення
видання навчальної літератури
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»
(м. Київ)

ПРОБЛЕМИ НАВЧАЛЬНОГО КНИГОВИДАННЯ: РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовано сучасні проблеми навчального книговидання. Розглянуто наукові праці вітчизняних і зарубіжних освітян, публікації періодичної преси, документи ОЕСР, МОН України, матеріали мережі Інтернет, в яких висвітлюються реалії і перспективи цієї галузі. Особливу увагу приділено питанням підготовки фахівців-експертів у галузі освіти.

Ключові слова: навчальне книговидання, підручник, засіб навчання, якість, експертиза, експерт, професійна підготовка.

The article analyzes modern problems of textbook creation and publishing. The works of domestic and foreign educators, publications of periodicals, documents of the OECD, the Ministry of Education and Science of Ukraine, materials of the Internet, which cover the realities and prospects of this branch are considered. Special attention is paid to issues of training of experts in the field of education.

Keywords: educational book publishing, textbook, learning tool, quality, expertise, expert, professional training.

Вчені, які вивчають проблеми навчального книговидання, провадять дослідження у різних країнах світу. Прикладом є дослідження з питань адаптації сучасного американського підручника в умовах диференціації навчання О. Шпарика, аналізу сучасного стану книговидання в Україні О. Афоніна, Г. Касьянова, Т. Харламової, планування й управління проектами підручникотворення Д. Пірса (Douglas Pearce), національної політики в галузі книговидання Д. Ньютон (Diana Newton), підтримки програм створення навчальних матеріалів у країнах, що розвиваються (Maria Stridsman), розвитку приватного сектору книговидання (Frances Pinter) та інші. Попри різноманітність поглядів і досліджуваних аспектів, автори сходяться на тому, що підручник є одним з найбільш доступних і вживаних засобів навчання.

Мета дослідження: проаналізувати сучасні проблеми навчального книговидання з метою визначення шляхів подолання недоліків та їх наслідків.

Джерельну базу дослідження складають наукові праці вітчизняних і зарубіжних освітян, публікації періодичної преси, документи ОЕСР, МОН України, матеріали мережі Інтернет, в яких висвітлюється сучасний стан навчального книговидання і книго розповсюдження в Україні і за рубежом.

Результати вивчення проблем освіти міжнародними організаціями (ОЕСР, ЮНЕСКО, Всесвітній банк) засвідчують важливість застосування відповідних сучасним вимогам підручників для підвищення якості освіти. Роль підручників в організації процесу засвоєння змісту освіти учнями впливає на політику в галузі освіти і підтверджується все новими і новими дослідженнями, зокрема щодо взаємозалежності між якістю освіти і недоліками системи книговидавання [4, с. 11-86; 7; 9].

Аналіз дев'яти проектів підручників, результати якого подаються в Огляді Всесвітнього банку виявив такі негаразди: недостатня якість книг, неадекватні системи розподілу, неможливість чітко встановлювати виробничі терміни та дотримуватися їх, неадекватні процедури обробки паперових закупівель, недостатнє врахування у підготовці педагогічних кадрів аспектів, пов'язаних саме з публікацією книг, недостатня узгодженість між розробкою навчального плану і проектів навчальних видань, нездатність створити установи, які б забезпечували якісне видання книжок після завершення проектування [5, с. 1].

Зазначені ще у 80-і – 90-і роки, на жаль, ці ж недоліки є типовими сьогодні в освітній діяльності багатьох країн. Аналізуючи систему навчального книговидавання в Україні, О. Афонін, Г. Касьянов, Т. Харламова визначають причини неефективності цієї системи, серед яких: надмірне обтяження бюрократичними процедурами, обмежені можливості у визначенні відповідальних інстанцій і осіб, недосконалість і непрозорість використання коштів державного бюджету, несвоєчасне постачання навчальної літератури до навчальних закладів. Зазначені ускладнення, на погляд учених, тягнуть за собою низьку якість навчальної літератури, нерівність у доступі до якісних підручників, втрати в якості навчання, загрозу здоров'ю учнів [1, с. 4].

Недоліки навчального книговидавання і системи забезпечення підручниками шкільної освіти неодноразово висвітлювалися у дослідженнях як українських так і міжнародних експертів. Прикладом є результати дослідження корумпованих впливів на закупівлю підручників в Україні оглядової команди ОЕСР, які ґрунтуються на вивченні української законодавчої бази; зборі й аналізі даних про сучасний стан освіти; відвідуваннях освітніх установ і проведенні фокус-груп зі студентами й учнями, викладачами й адміністраторами у п'яти областях України. Поряд з позитивними показниками членами команди було виявлено порушення і визначено фактори, які створюють можливості і стимули для порушень. Зокрема відзначалася непрофесійна поведінка експертів: «Незважаючи на... максимальну прозорість під час конкурсу була очевидною проблема з експертними оцінюваннями. Частина оцінок була несправедливою та непрофесійною...», багато позитивних оцінок від експертів не були належним чином обґрунтовані. На підтвердження наведено факти: у 2015 р. лише приблизно 10% із понад 180 підручників було запропоновано відхилити, у 2016 р. було відхилено лише 22 із 199 пропозицій (11%), що свідчило про неналежний попередній відбір пропозицій [6; 7, с. 112].

У цьому контексті виникає проблема зростаючої потреби у фахівцях, здатних конструктивно оцінювати якість навчальних матеріалів, об'єктивно

визначати доцільність їх закупівлі і використання у навчальному процесі конкретних навчальних закладів. Певною мірою ця проблема вирішується започаткуванням в Україні підготовки експертів у галузі освіти на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти в межах програм підвищення кваліфікації і у вищих навчальних закладах у рамках магістерських програм за спеціальністю 073 «Менеджмент», вибірковою спеціалізацією «Експертиза у галузі освіти». Програми зосереджуються на сутності і змісті експертної діяльності у галузі освіти, її нормативно-правових засадах, експертному супроводі інновацій в освіті, освітометрії і т.п.

Знання щодо всебічної експертизи освіти в цілому є важливими, проте не є достатньою умовою для забезпечення висококваліфікованої експертизи процесу розроблення проектів навчальної літератури та його результатів. Д. Пірс справедливо зазначає, що багато років вимагається для спеціальної підготовки фахівців книговидавництва. Було б помилковим і потенційно небезпечним сподіватися, зауважує він, що в обмежені рамки інструктивних матеріалів можна втиснути інформацію, достатню для компенсації відсутності кваліфікованих кадрів у програмах створення підручників [5, с. 4]. Багатоаспектна система експертизи повинна об'єднати в єдиний процес діяльність учених-фахівців у конкретній галузі знань, здатних визначити теретико-методологічні позиції представлених до аналізу матеріалів з урахуванням специфіки дисципліни, встановити ступінь відображення в змісті підручника останніх наукових досягнень; учителів, які володіють сучасними освітніми технологіями і можуть оцінити відповідність змісту встановленим стандартам освіти, методи викладу навчального матеріалу, його виховний потенціал; представників видавництва (редактори, дизайнери та ін.), здатних проаналізувати дотримання норм побудови підручника і редакторських вимог, в т.ч. до оформлення, ілюстративного матеріалу; менеджера, місія якого полягає в організації процесу експертизи, координації професійної взаємодії експертів. Однак, лише теоретичним навчанням майбутніх і працюючих фахівців, навіть при оптимальному його рівні, не можна забезпечити належного професіоналізму, якого вимагає складність і творчий характер проектування, експертизи і видання навчальної літератури [3, с. 24].

Так звані неявні знання таких фахівців (тобто неформалізовані, отримані в ході освоєння оточуючої дійсності), які не піддаються вербальному викладу [9, с. 414], є визначальним фактором висококваліфікованої експертизи, забезпечення належної якості і конкурентоспроможності навчальних матеріалів.

Здійснений аналіз є підставою для висновку, що розв'язання проблем навчального книговидавництва зумовлює необхідність удосконалення системи управління навчальним книговидавництвом, що передбачає 1) ширше використання потенціалу державно-суспільних механізмів управління; 2) розвиток партнерських відносин між учасниками процесів книговидавництва; 3) удосконалення експертного оцінювання проектів навчальних видань, посилення вимог до формування експертних груп, забезпечення організаційно-правової підтримки їх діяльності; 4) передбачення відповідної

практикоорієнтованої підготовки майбутніх і працюючих учителів до участі в проектуванні і виданні навчальної літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афонін О. Аналітична записка «Навчальне книговидання в Україні: пропозиції змін» / О. Афонін, Г. Касьянов, Т. Харламова / БФ «Інститут розвитку освіти», Інформаційно-аналітична агенція «Наш час», Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів. – К., 2014. – 13 с.

2. Инновационное развитие: экономика, интеллектуальные ресурсы, управление знаниями / Под. ред. Б. З. Мильнера. – М. : ИНФРА – М, 2013. – 624 с. – (Научная мысль).

3. Проблемы школьного учебника. Сб. ст. Вып. 20. Материалы Всесоюзной конференции «Теория и практика создания школьных учебников» / Сост. Г. А. Молчанова. – М. : Просвещение, 1991. – 240 с.

4. Educational publishing in global perspective : capacity building and trends / Shobhana Sosale, editor. – World Bank, Washington. – 1999. – 90 p.

5. Pearce Douglas. A Guide to planning and administering government school textbook projects. With special emphasis on cost-reduction factors / Douglas Pearce. – UNESCO, [1990]. – xi, 95 p.

6. МОН (2015а), Звернення Міністерства освіти і науки України до вчителів, які беруть участь в конкурсному відборі підручників для 4-х і 7-х класів [Address of the MoES to the Teachers Participating in the Competitive Selection of Textbooks for the 4th and 7th Graders], Kyiv, <http://www.mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/03/30/zvernennya-ministerstva-osviti-i-nauki/>.

7. Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : metod.vntu.edu.ua/uploads/1497965608.pdf.

8. Ярошинська О.О. До питання експертизи освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/1579/1/yaroshynska%20o.%2c%20ekspertyza%20osvitnoho%20seredovyshcha.pdf>.

9. Education for all. 2000-2015: achievements and challenges. UNESCO Publishing. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://en.unesco.org/.../education-all-2000-2015-achievements>.